

**BO‘LAJAK O‘QITUVCHILARDA KASBIY KARYERANI LOYIHALASHTIRISH
KO‘NIKMASINI RIVOJLANTIRISHDA NAZARIY BILIMLARNING AHAMIYATI**

Djalolova Sevara Xolmuradovna
SamDU Maktabgacha va boshlang‘ich ta‘lim fakulteti, fakultetlararo pedagogika kafedrası,
tayanch doktoranti

**ЗНАЧЕНИЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ В ФОРМИРОВАНИИ НАВЫКОВ
ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ПЛАНИРОВАНИЯ КАРЬЕРЫ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ**

Джалолова Севара Холмурадовна
Факультет дошкольного и начального образования, кафедра межфакультетской педаго-
гики, базовый докторант СамГУ.

**THE IMPORTANCE OF THEORETICAL KNOWLEDGE IN DEVELOPING
PROFESSIONAL CAREER PLANNING SKILLS IN FUTURE TEACHERS**

Djalolova Sevara Kholmuradovna
Faculty of Pre-School and Primary Education, Department of Interfaculty Pedagogy, PhD
student of SamDU

Annatsiya: Ushbu maqolada uzluksiz ta‘lim jarayonida bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy rivojlanishdagi muammolari va o‘ziga xos xususiyatlari haqida ko‘rib chiqiladi. Kasbiy ta‘lim bosqichiga alohida e‘tibor qaratilayotganligi va professional faoliyat bosqichida bo‘lajak o‘qituvchining karyerasini shakllantirishning protsessual-mazmun modelining varianti taklif etiladi.

Kalit so‘zlar: kasbiy martaba, kasbiy rivojlanish, bo‘lajak o‘qituvchining kasbiy rivojlanish modeli, kasbiy rivojlanish tamoyillari, prinsiplari.

Annotation: This article examines the problems and characteristics of the professional activity of the future teacher in the process of continuous education. Special attention is paid to the stage of professional education and the proposal of a variant of the procedural-content model of career management of the future teacher at the stage of professional activity.

Key words: professional career, professional activity, model of the future teacher’s professional field, types of professional activity, principles.

Аннотация: В данной статье рассматриваются проблемы и особенности профессиональной деятельности будущего педагога в процессе непрерывного образования. Особое внимание уделено этапу профессионального образования и предложен вариант процессуально-содержательной модели управления карьерой будущего педагога на этапе профессиональной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная карьера, профессиональная деятельность, модель профессионального поля будущего учителя, виды профессиональной деятельности, принципы.

KIRISH. Ta‘lim sohasida amalga oshirilayotgan bunyodkorlik ishlari va qator ijobiy o‘zgarishlarga qaramay, ta‘lim samaradorligini oshirish sur‘atlarini yanada oshirish, yaratilgan imkoniyat va sharoitlardan samarali foydalanish ta‘lim muassasalarining raqobatbardosh kelajagini yaratadi. Oliy ta‘lim muassasalarida yoshlarning shaxs sifatida kamol topishi ijodiy fikrlash, mustaqillik, faol munosabatlarni boyitish, dunyoqarashini o‘stirish, o‘z-o‘zini nazorat qilish va tarbiyalashga bo‘lgan ehtiyojlarni shakllantirish kabi shart-sharoitlar bilan tavsiflanadi. Bo‘lajak o‘qituvchilar uchun ta‘lim muassasalaridagi ta‘lim jarayoni inson mehnatini muvaffaqiyatli amalga oshirishda muhim ahamiyatga ega bo‘lgan kasbiy bilim, ta‘lim sifati, malaka va mezonlar asosida rivojlanish va o‘z-o‘zini takomillashtirish uchun eng qulay shart-sharoitlarni yaratadi. Mustaqil fikrlash kontseptsiyasini amalga oshirish uzluksiz ta‘lim tizimining asosiy vazifasi bo‘lib, bunda bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy pedagogik ijodiyoti va ularning kasbiy malakasini shakllantirish muhim omil hisoblanadi.

Nazariy manbalar mazmuni bilan tanishish, oliy ta‘lim muassasalari faoliyatini o‘rganish va dalillarni tahlil qilish bo‘lajak o‘qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda bir qator qarama-qarshiliklar mavjudligini ko‘rsatdi, xususan: ta‘lim darajasi, me‘yoriy talablar. Davlat ta‘lim standartining yangilangan mazmuni va ko‘lami, shuningdek uning individual imkoniyatlarini ro‘yobga

chiqarish darajasi uchun;

- oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda qo'llaniladigan an'anaviy va innovatsion usullar;

- oliy ta'lim muassasalarining o'qituvchi shaxsi va uning kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda pedagogik qo'llab-quvvatlashga qaratilgan faoliyati orqali talabalarni bo'lajak o'qituvchi sifatida tayyorlash jarayonining rivojlanish mexanizmi va qonuniyatlari;

- yangilanayotgan jamiyatning malakali pedagogik fanlari bo'lajak o'qituvchining shaxsiy va kasbiy kompetensiyasini shakllantirishda ilmiy-texnikaviy taraqqiyot, umumpedagogik va ixtisoslashtirilgan fanlarning integratsiyasi;

- imkoniyatlardan yetarlicha foydalanmaslik;

- o'qituvchi shaxsiga qo'yiladigan talablarning ortib borishi va bo'lajak o'qituvchilarning o'z-o'zini rivojlantirish sharoitida ishlashni istamasligi, kasbiy kompetensiyani shakllantirishning asosiy qismidir.

Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish, ularning o'quv muassasalarida kasbiy va shaxsiy rivojlanishini ta'minlash uchun zarur bo'lgan oliy ma'lumotga ega bo'lish, pedagogik shart-sharoitlarni yaratish, bo'lajak o'qituvchilarni tayyorlash mazmuni va tuzilmasini modernizatsiya qilish va sifatini nazorat qilish va rivojlantirish orqali mutaxassis kompetensiyasini shakllantirishning asosiy maqsadini belgilaydigan baholash mexanizmi. «Kompetensiya» - bu shaxsning doimiy ravishda o'zgarib turadigan tasnifi, hayotiy vaziyatlarda muammolarni hal qilish qobiliyati, o'z bilimlari, o'rganish va hayotiy tajribalarini, qadriyatlarini va qiziqishlarini safarbar qilish qobiliyati. Axborot texnologiyalari, texnika va texnologiyalar jadallashib borayotgan bugungi davrda rivojlanayotgan jamiyatda yashash va ishlashga to'g'ri keldi.

Bo'lajak o'qituvchi quyidagi asosiy fazilatlarga ega bo'lishi kerak:

- mustaqil ravishda tanqidiy mushohada qila olish, hayotda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni ko'ra bilish va ularni muvaffaqiyatli hal etish yo'llarini izlashda zamonaviy texnologiyalardan foydalana olish, yangi g'oya orzularni amalga oshira olish, ijodiy fikrlay olish;

- kelajakdagi hayotda o'z o'rnini topish uchun zarur bilimlarni mustaqil egallash va ulardan amaliyotda turli masalalarni yechishda mohirona foydalana olish, o'zgaruvchan hayotiy vaziyatlarga tez moslasha olish;

- axborot bilan ishlay olish; ya'ni tadqiqot uchun zarur bo'lgan muammolar, faktlarni to'plash, ularni tahlil qilish, muammolarni hal qilish, taxminlar qilish, zarur ma'lumotlarni umumlashtirish va umumlashtirish o'xshash yoki muqobil variantlarni taqqoslash, statistik qonuniyatlarni aniqlash, asosli xulosalar chiqarish qobiliyati. va ular asosida yangi muammolarni aniqlash va hal qilish;

- shaxsiy, axloqiy, intellektual va madaniy saviyasini oshirish uchun mustaqil ishlay olish; -Turli ijtimoiy guruhlarda oson muloqot qila olish, turli ziddiyatlarning oldini olish va bunday vaziyatlarda oqilona munosabatda bo'lish, turli sohalarda birga chiqish va hamkorlik qilish. Shuningdek, modernizatsiya qilingan kontentga asoslangan ta'lim tizimida har bir shaxsda bo'lajak o'qituvchining ta'lim sohasidagi nazariy bilimi, zamonaviy pedagogik barkamol avlodni hayotga tatbiq etish va tarbiyalashda kasbiy mahorat talab etiladi, bu esa texnologiyalardan samarali foydalanish kompetensiyasini shakllantirish imkonini beradi.

Bo'lajak o'qituvchining kasbiy kompetensiyasi aniq maqsadga yo'naltirilgan bo'lishi kerak va bu maqsadga erishish uchun quyidagi shartlar bajarilishi kerak:

- bo'lajak o'qituvchi aniq maqsadga ega bo'lishi va ma'lum tartibda quyidagi fazilatlarni shakllantirishi kerak, ya'ni o'quvchilarning intilishlari, chuqur qiziqish tuyg'usi, tushunchasi, ma'naviyati o'z ehtiyojlarini hisobga olish va ular bilan hissiy muloqot qila olish, ularning aqliy, axloqiy va amaliy faoliyati jihatlariga faol ta'sir ko'rsatish;

- mustaqil ta'lim mazmuni kasb-hunar ta'limi o'qituvchisi mutaxassisligi bo'yicha pedagogik amaliyot o'tkazilayotgan ta'lim muassasasining o'quv xonasi va ustaxonasining o'ziga xos sharoitlariga, amaliyot sharoitlariga, o'quvchilarga moslashtirilishi;

- Bo'lajak o'qituvchi ularni takomillashtirish ustida ishlashning eng samarali usullari va usullarini tanlashi kerak pedagogik mahorat, shuningdek, texnologik jarayonlar va texnik ob'ektlarni to'g'ri tanlash;

- bo'lajak o'qituvchi umumiy pedagogika, psixologiya, yoshlar fiziologiyasi va gigiyenasi, umumiy muhandislik fanlaridan savollar ro'yxatini mustaqil o'rganishi;

- bo'lajak o'qituvchi bilimlarni rivojlantirishning amaliy shakllaridan yakka tartibda yoki birgalikda, muayyan shart-sharoitlarni hisobga olgan holda va ularga mos ravishda foydalanishi maqsadga muvofiqdir;

- Bo'lajak o'qituvchi o'z bilimni rivojlantirishni doimiy ijodiy izlanish tarzida tashkil etishi, aniq maqsad sari yo'naltirishi kerak. Buning uchun u:

- ijodiy izlanishni pedagogik, ijodiy boshqarish;

-Ijodiy izlanishning samaradorligi o'qituvchining psixologik va nazariy tayyorgarligiga bog'liqligini unutmang.

O'qituvchilarning kasbiy malakasi pedagogik faoliyatning barcha jabhalarida namoyon bo'ladi: kasbiy faoliyatda, kundalik munosabatlarda, mehnat majmuasi natijasida shaxsning rivojlanishida va u barcha tarkibiy qismlarning shakllanishini talab qiladi. Shuni ta'kidlash kerakki, oliy o'quv yurtida o'qituvchining eng muhim vazifasi talabalarga kasbiy kompetensiyalarni barqarorlashtirish, to'ldirish va uzatishni o'rgatishdir.

Rivojlanish bosqichlari quyidagilardan iborat:

- o'qituvchining o'quvchilar faoliyatini boshqarishi;

- o'qituvchi va talaba tomonidan kasbiy kompetensiya mexanizmlarini birgalikda boshqarish;

- bo'lajak o'qituvchining kasbiy o'zini o'zi rivojlantirishni o'z-o'zini boshqarish.

ADABIYOTLAR VA USULLAR. Keyingi tadqiqot yondashuvlari har xil bo'lsa-da, ijodkorning faoliyatida erkinlik ustuvor ahamiyatga ega. Chunki "ko'plab tadqiqotchilar ko'ngillilar sifatida ijodiy qabul qilingan, uning ijodiy qobiliyatining asosini tashkil etuvchi kalit shaxs misolida sifatni tasvirlashga harakat qilgan. Fikrlar har xil bo'lsa-da, ularning barchasi bir xil g'oyalarga ega: ijodkor - bu erkin odam, erkin odam va faqat o'zi bo'la oladigan, o'zining «men»ini tinglay oladigan shaxs. Shaxsning shakllanishi, rivojlanishi va ijtimoiylashuvi muammolari, kamolotning asosiy sifatlari sifatida ishlatiladi va ifodalanadi. Ko'pgina manbalarda ijodkorlik va zukkolik tushunchalari bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lib, amalga oshirilayotgan muayyan vaziyatni ifodalovchi sinonim tushunchalar sifatida qabul qilinadi. Ijodiy mahsulot yaratish uchun odamga tashqi (buyum, narsa, narsa, hodisa) yoki ichki (hissiy tajriba: zavq, zavq, qayg'u, qayg'u va boshqalar) kerak.

«Mutaxassis» kasbiy faoliyatni tashkil etish jarayonida kutilmagan g'oyalarni ta'sirsiz ilgari surish, muammoli vaziyatlarda o'ziga xos echimlarni topish, noyob mahsulot qobiliyatini yaratish orqali «ijodiy» tashqi va ichki omillarni anglatadi. Ya'ni, ijodkor uchun muvaffaqiyat tashqi (ob'ekt, ob'ekt, narsa, hodisa) yoki ichki (hissiy tajriba: zavq, quvonch, qayg'u, qayg'u va boshqalar) muhim ahamiyatga ega, aksincha, u yuqori malakali fazilatlariga ega. Bunday natijaga faqat 1922 yilda Rey M. Simpson tomonidan nashr etilgan Creative Imagination birinchi marta yuqori darajadagi intellektual jarayon sifatida «ijodkorlik» tushunchasidan foydalanganligi sababli muvaffaqiyat qozonishi mumkin. ifodalangan. Ma'lumki, shaxsning har bir xususiyati ma'lum xususiyatlardan kelib chiqadi. Pedagogika va psixologiya sohalarida tadqiqotchilar asosiy e'tiborni shaxsning ijodkorligini belgilovchi sifatlarni aniqlash va tizimlashtirishga qaratadilar. Xususan, O. V. Butorina turli mualliflar tomonidan g'oyalar asosida ilgari surilgan, tizimlashtirilgan ijodkorlik asosida aks ettirilgan belgilarga ergashadi: ijodiy qobiliyat, intellektual ijodkorlik, o'ziga xoslik, o'ziga xoslik, bilvosita assotsiatsiya, integral tizim strukturasi ma'lumotlarni qayta qurish. g'ayrioddiy usul (maxfiylik) kodlash, divergent fikrlash (fikrlash migratsiyasi), ichki nizolar natijasi (yoki ichki ziddiyatlarning yo'qligi) bilimdan tashqariga chiqadi; noan'anaviy fikrlash va hokazolarni beruvchi muammoli vaziyatni tezda hal qilish qobiliyati. Patti Draponing fikricha, ijodiy fikrlash, eng avvalo, muayyan masala bo'yicha har tomonlama fikrlashdir. Ijodkorlik intellektual erkinlikni talab qiladi. Buning uchun odam o'ylashi kerak bo'lgan jarayonda tahlilga e'tibor bermasdan, dastlabki talqinni tasvirlaydi.

Belgilangan talabga ko'ra, o'quvchilar o'zlari asos bo'lgan jarayon, ob'ekt, predmet yoki hodisaning mohiyatini denotatsiya (to'g'ridan-to'g'ri bog'liqlik) tushunchalariga emas, balki konnotatsiya shartlariga (majoziy ma'nolarni ifodalovchi) (masalan,), Quyvonch paydo bo'lganda «qo'rqqoq»,» bo'ri haqida gapirganda ochko'zlik», oqqush yoritilganda «sodiqlik»). Xorijiy tajribaga ko'ra, ijodkorlik turli yoshda namoyon bo'ladi. Bu sifat, ayniqsa, 6-7 yoshli bolalarda kuchli, chunki ular fikrlashda ichki qarshilikka duch kelmaydilar. Ya'ni, biror narsa, predmet, hodisani ko'rganingizda, fikr jarayonida shakllangan fikrni, fikrni (assotsiatsiyani) ifoda etishdan tortinmaysiz.

Ular o'z fikrlarini qanchalik to'g'ri yoki noto'g'riligini tahlil qilmasdan bildiradilar. Bir voqea xuddi shu yoshdagi 20 bolani qamrab olgan bo'lsa, ular voqeani 20 xil talqin qilishadi. Masalan, osmondagi bulutni boshlang'ich sinf o'quvchilari tushunchalari, konnotatsiyasi (tegishli tushuncha

emas, uning sifati yoki belgini bildiruvchi atamalar, “kema”, “yugurayotgan ota”, “baliq”, “teskari qalpoq”, “shamolda uchayotgan barg” va hokazo. Muxtasar qilib aytganda, sodir bo'lgan voqeaning talqini kamida yigirmata tushuncha bilan ifodalanadi. L. M. Petrova boshlang'ich sinf o'quvchilarining ijodiy fikrlash jarayonini tahlil qiladi, 9-16 yoshdagi bolalarning noverbal ijodida majoziy belgilarga e'tibor beradi.

Kishi ulg'aygan sari rivojlanmasa, ijodkorlik sifati «so'nadi», demak, o'zlashtirilgan o'zlashtirishning nazariy bilimlari ob'ektga, predmetga, hodisaga baho berish, mohiyatini anglash, tahlil qilish, idrok etish qobiliyatini rivojlantiradi. Natijada, obyekt, predmet, hodisa (masalan, bulut) sinf o'quvchilari tomonidan kuzatilganda, deyarli barcha baholashlarga denotatsiya (to'g'ridan-to'g'ri tegishli bo'lgan aniq tushunchani ko'rsatish orqali) yondashadi (ya'ni, “bulut – suv”). yerdan ko'tarilayotgan bug”.(atmosferaning yuqori qatlamidan tushgan sovuq havo qatlamidagi muz kristallari bilan to'qnashuvi natijasida muzning hosil bo'lishini (to'planishini) tushuntirishga harakat qilish). O'smirlar va o'smirlarni ijodiy fikrlashga o'rgatish, ularni e'tiborga olish kerak. bilim darajasi va hayotiy tajribasini hisobga oladi. Ular bilim darajasi va hayotiy tajribasiga ko'ra baholash ob'ektiga munosabat bildirishda voqelik va denotatsiyaga tayansalar-da, muammo yechimini topishga izchillik bilan kompleks yondashadilar, ularni rag'batlantiradilar. yechim bo'yicha o'z fikrlarini asoslab, turli yechimlarni topish muammoning kamida beshta mantiqiy echimini yaratish borish ularning ijodiy fazilatlarini samarali rivojlantirishga yordam beradi.

Patti Drepeau shaxsda ijodiy fazilatlarining rivojlanishini kuzatib boradi yo'llarini ko'rsatadi:

- ijodiy fikrlash qobiliyatlarini shakllantirish;
- amaliy ijodiy qobiliyatlarni rivojlantirish;
- ijodiy faoliyat jarayonlarini tashkil etish;
- ijodiy mahsulotlardan (ishlanmalardan) foydalanish.

Ta'lim kompetensiyasi - bu jamiyat madaniyati, qadriyatlarini, bilimlarni o'zlashtirish usullari tizimiga mos keladigan, individual faoliyat darajasidagi qoidalar to'plami. Talabaning oldida nafaqat fan asoslarini o'rganish, balki fanni o'rganish jarayonida bilim olish imkoniyatlarini kengaytirish va murakkablashtirish vazifasi turibdi.

Umumiy kompetensiyalar ta'lim kompetensiyalari asosida yotadi. Intellektual kompetensiya - bu muammoli vaziyatlarda ham bilimlarni qo'llashning o'ziga xos turi, shu jumladan muammolarni hal qilish, bu ularga vakolat darajasida samarali qarorlar qabul qilish imkonini beradi. Intellektual-korporativ kompetensiya – “kompaniya tomonidan muammolarni korporativ tizim sifatida optimal hal etish kabi malaka va malakalar majmuidan iborat murakkab psixologik xususiyatdir”.

Bularga to'g'ri savollar berish va loyiha oldidan tadqiqot o'tkazish, axborot texnologiyalarini loyihalash, innovatsion g'oyalarni joriy etish va kompaniyani rivojlantirish strategiyasini ishlab chiqish ko'nikmalari kiradi. Texnologik kompetensiya - bu mavjud pedagogik tizim faoliyatida, ob'ektlarni o'zgartirishda qo'llaniladigan ijodiy va texnologik bilimlar, ko'nikmalar va stereotiplar tizimi. Ijtimoiy-psixologik kompetensiya - bu shaxslar bilan samarali ishlash uchun qo'llaniladigan ilmiy asoslangan psixologik usullarni egallash va boshqalar bilan muvaffaqiyatli munosabatda bo'lishga tayyorlik darajasi.

Bu bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish, uning o'ziga xos xususiyatlarini ifodalash bilan yorqin kasbiy-pedagogik vaziyatlarda aqliy, fan-amaliy va motivatsion omillar iroda bilan bog'liq Biroq, bu omillar ko'p umumiyliklarga ega. Bu kasbiy ta'limdir, chunki sohadagi ixtisoslashtirilgan tadqiqotlar natijalari shuni ko'rsatadiki, oluvchilarning kasbiy malakasi ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi.

XULOSA. Bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy-pedagogik tayyorgarligi sifati tubdan o'sishi uning mazmuni bilan bevosita bog'liqdir, chunki o'qituvchilar fan, ta'lim, texnika, texnologiya va ishlab chiqarish iqtisodiyotidagi o'zgarishlar bo'yicha pedagogik va uslubiy bilimlarni kasbiy shakllantirish, integratsiyalashuv samaradorligini ta'minlashga xizmat qiladi. ta'lim jarayoni haqida. Bu shunday va jarayon kelajakdagi o'qituvchilar tayyorlash mazmunini asoslash va professionallashtirishdir kompetensiyani shakllantirish texnologiyasini ishlab chiqishda ma'lum o'zgarishlarni amalga oshirish zaruratini tug'diradi. Hozirgi vaqtda kasbiy kompetensiyani shakllantirishda ushbu vazifalarni hal etishga qodir bo'lgan kasbiy ta'lim texnologiyasiga katta e'tibor berilmoqda. Oliy ta'lim muassasalarining professor-o'qituvchilari tomonidan ishlab chiqilgan va qo'llaniladigan o'qitish texnologiyalari bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyasini aniqlash va kasb-hunarga

ega bo‘lishi uchun kasbiy muhim asos yaratish uchun ta’lim tizimining ajralmas qismi bo‘lib, nazariy, ilmiy bilimlarni bosqichma-bosqich shakllantirishga yordam beradi. yuqori darajadagi kasbiy faoliyat uchun amaliy va motivatsion tayyorgarlik.

ADABIYOTLAR

1. Muslimov N. A. et al. Technology for the formation of professional competence of teachers based on the modernization of the content of vocational education. - Tashkent: Science and Technology, 2013. - P. 26-28.
2. Реан А. А., Бордовская Н. В., Розум С. И. Психология и педагогика. – Санкт-Петербург: Питер, 2010. – С. 249.
3. Зауторова Э. В. Развитие творческих способностей курсантов в процессе обучения. <https://cyberleninka.ru>
4. Simpson Ray M. Creative Imagination // <https://www.jstor.org>
5. Буторина О. В. Кросскультурное исследование креативности в управленческом потенциале руководителя // Психология XXI века. Материалы международной научно-практической конференции студентов и аспирантов. – Санкт-Петербург: СПбГПИ, 2003. – С. 277.
6. Drapeau Patti. Sparking student creativity (practical ways to promote innovative thinking and problem solving).—Alexandria –Virginia, USA:ASCD, 2014. – P. 9. 7. Петрова Л. М. Возрастные особенности когнитивной сферы младших школьников и подростков: Автореф. дис. ... канд. наук. – Санкт-Петербург: 2008. – С. 15.